

Landbrugets nuværende Vilkaar.

Foredrag i det kgl. Landhusholdningsselskab d. 24. Marts 1886.

Af H. Branth, S. Elkjær.

Det er sjældent, at en Jyde og maaske første Gang en Vendelbo beder om Ordet her; jeg maa derfor gjøre Undskyldning for, at det hverken kommer til at ligne det københavnske eller sjællandske Sprog, ej heller Maaden og Formen at udtale sig paa.

Det bliver en Røst fra det store Tal af arbejdende Jordbrugere, som haardt og strængt kæmpe for Tilværelsen, som trykkes af større og større Udgifter til Afgifter, Skatter og Renter, og som med bekymret Blik se Prisernes stadige Dalen; hvoraf det kommer, veed han ikke. Han hører til den store Klasse, som kun ved sit Arbejde og ved sin Flid kan aftvinge Jorden et lille Overskud til sit tarvelige Udkomme, han ejer ikke Obligationer eller Statspapirer, han kjender kun disse af den høje Rente, han maa svare.

En enkelt Gang lyder der et Nødraab fra denne Klasse, men det høres ikke af den store Mængde, hvor hver maa slide for sit eget uden at kunne faa Øje paa det hele Landbrugs Tarv, Fremme og Udvikling. Det er disse Folks, »det arbejdende Jordbrugs«, Talsmand, jeg vil gjøre mig til i Aften, dem som føre den beskedne, upaaagtede Tilværelse, dem som trække det store Læs uden at kny, dem som dog, hvis de kjendte deres Betydning og den derpaa begrundede Magt, vilde være Herrer over Situationen, fordi det er deres Arbejde, deres Flid og deres Dyg-

tighed, der bærer Staten oppe. For et Aarhundrede siden, da Tilstanden i Frankrig lignede den Situation, som vi her hjemme nærme os med stærke Skridt, paa det landøkonomiske Omraade, skrev den franske Forfatter François Quesnay følgende:

»Jorden er Rigdommens eneste Kilde; kun de Arbejder ere virkelig produktive, som øge Mængden af det for Mennesket brugelige Raastof. —

Industrien bevirker kun en Omformning af Raastoffet, der medgaaer til Forarbejdelsen. —

Handelen bringer kun den allerede til Stede værende Rigdom fra en Haand over i en anden. Hvad Kjøbmændene vinde derved, kommer Nationen til at betale; man maa ønske at se slig Bekostning forringet saa meget som muligt. — Derfor ere alle disse Forretninger saa vel som de videnskabelige Kald, saa nyttige de end kunne være, dog kun sterile, fordi de kun kunne lønnes af Grundejernes og Landarbejdernes Overskud«.

Kong Ludvig XV blev saa henrykt over Skriftet, at han selv med egen Haand trykte det første Exemplar; men hertil vil maaske blive svaret: »saaledes ere Forholdene ikke nu«. Nej! jeg siger ogsaa kun, at vi nærme os dem med stærke Skridt.

Der eksisterer ganske vist en lille Procentdel af vore Jordbrugere, som ved fremragende personlig Dygtighed have arbejdet Bedriften op til en saadan Udvikling og Produktionsevne, at de trods den lave Varepris og Tidens øvrige Ugunst med Ro og Tillid kunne se Fremtiden i Møde; men, mine Herrer, deres Tal er ikke stort, og jeg troer, at der findes flere af dem i Jylland end paa Øerne, fordi man her har været mere varsom med at tære paa Jordens Kraft, og fordi et stort Kreaturhold og en udstrakt Rodfrugtdyrkning har fundet heldigere naturlige Betingelser; desuden har Kornavlén aldrig der spillet den Rolle, som den gjør i Øernes Landbrug. Men Forholdet i det hele Store er dog saaledes, at det arbejdende Jordbrug let vil kjøre fast og komme ind i en vegeerende Tilværelse, hvis det

ikke hjælpes og støttes paa forskjellig Maade, hvorfor det maa ligge i Statens egen velforstaaede Interesse, det maa være Statens første Pligt, at træde hjælpende og støttende til for at opretholde den Samfundsklasse, der er Bæren af hele den materielle, økonomiske Udvikling her hjemme, som er den store Pulsaare, den Kilde, hvorfra hele Landet suger Næring. Udtørrer denne Kilde, da gaa ikke alene vi, men ogsaa Staten til Grunde. Dette er i den seneste Tid erkjendt af Nutidens største Statsmand, og det endda under Forhold og i Lande, hvor Landbruget ikke indtager saa betydelig en Stilling som hos os, og udtalt i de korte men fyndige Ord: »Gaaer Landbruget til Grunde, gaaer Staten til Grunde!« Og jeg haaber ikke, at der fra denne Forsamlings Side skal rejse sig nogen Protest imod at overføre dette paa vore Forhold.

Jeg erkjender, saa fuldt som Nogen, Selvhjælpens store Betydning; men som Forholdene have udviklet sig, vil den ikke for det store Flertal af Jordbrugere være tilstrækkelig Hjælp; thi den personlige Dygtighed, Indsigt og Erfaring er for ringe, der maa levnes Tid til, at denne kan udvikle sig. —

Først og fremmest maa vi have en Landbrugsminister; kun ved en saadan Repræsentants Hjælp kunne vi vente, at vore Interesser ville blive kraftig og saglig hævdede saavel i Regjeringen som i Rigsdagen.

Enhver, der har arbejdet i det offentlige landøkonomiske Liv, maa have følt Savnet af og Manglen ved, at vi intet Sted have at henvende os, hvor vi vide, at der er Magt, Forstand og Villie til at fremme vore Interesser; den Frygt, der udtales for, at det private Initiativ derved skulde svækkes, forstaaer jeg ikke; det maatte da langt snarere blive en Spore til forøget Interesse.

Der udtales Frygt for at finde den rette Mand; ihvorvel dette ganske vist kan være vanskeligt, er der dog ingen Grund til derfor at undlade Forsøget. Naar der lejlighedsvis er sagt, at en saadan Mand maatte være Jurist, kan jeg ikke undlade at protestere; skulde nogen Fagexa-

men her være nødvendig, maatte Landbrugsexamen dog være den, der gav størst Adkomst, saa sikkert og vist som det er den dybe, alvorlige Forstaaelse af Landbrugets Forhold, det gjælder om, at Vedkommende er inde i.

Naar det er udtalt, at det er heldigere at have en Departementschef for Landbruget i Stedet for en Minister, og som Forsvar herfor anføres, at hin ikke vilde være afhængig af de politiske Bevægelser paa Rigsdagen, da forstaaer jeg ikke denne Opfattelse, thi en Departementschef vil Ministeren jo altid have under sig.

Naar Handel og Industri ogsaa gjøre Fordringer paa en Minister, saa for mig gjerne. Jeg troer forøvrigt, at den bedste Minister for disse Virksomheder er en Landbrugsminister; thi naar Landbruget blomstrer og udvikles, trives Handel, Skibsfart og Industri. Men Et maa jeg fastholde, en Minister for begge Dele, Landbrug og Handel, vilde være en ren Ulykke. — Hvorvidt det kgl. Landhusholdningsselskab deler denne Anskuelse, veed jeg ikke; men Landets enkelte og fælles Landboforeninger have gjentagende krævet en saadan Foranstaltning. — Vi maa være det kgl. Landhusholdningsselskab taknemmelige for den Tanke, at faa et Landbrugsraad oprettet; dette vil sikkert faa stor Betydning, særlig dog, naar vi ogsaa fik en Landbrugsminister.

Stempelskatten og Procentafgiften hvile tungt og uretfærdig paa Landbruget; Afgiften ved Kjøb og Salg af Ejendomme er næsten 2%, og den tynger især haardt paa dem, der have mindst Raad til at bære Byrden. Hver Gang et Laan bliver opsagt og et nyt stiftet, skal der betales Afgift til Staten, og det er da altid Laansøgeren, der kommer til at betale Afgiften. Paa Børsen omsættes der for Millioner uden Afgift. Skal Landmanden blot sælge 1 Td. Ld. Jord, maa han strax betale en forholdsvis stor Afgift til Statskassen. Denne er, som saa meget andet, Landbruget bærer paa, en Overlevering fra Fortiden uden Spor af Hjemmel i Nutiden.

Kommuneskatterne blive Aar for Aar mere tryk-

kende, og selv om det i enkelte Tilfælde kan hidrøre fra en mindre heldig Administration, vilde det næppe være for meget forlangt, at Staten her traadte hjælpende til og delvis overtog Skoleudgifterne og Fattigforsørgelsesbyrden. Saa vidt jeg erindrer, var et saadant Forslag fremme under Ministeriet Holstein-Holsteinborg; det gik ud paa, at naar Kommunalbyrderne overstege et vist Beløb, skulde det Overskydende overtages af Staten og Kommunen i Forening.

Den lovpriiste Industri, som for nogle Aar siden trak Arbejdskraften fra Landbruget til Byerne, sender nu dels sine Invalider, dels overflødige Arbejdere tilbage til Forsørgelseskommunerne, hvor Hartkornet, hvis Kommuneskatter foruden en stor Gjæld enkelte Steder naaer 40 Kr. pr. Td. og derover, nu maa forsørge de Folk, som det i den gode Tid nødvendig vilde have været af med, og hvis Afgang bidrog saa meget til Arbejdsprisens Stigning paa Landet. Jeg vil ikke være med til nogen Foranstaltning, der ved at gavne Landbruget skader den bestaaende Industri; jeg indseer godt, at vi maa tage Hensyn til denne Virksomhed, ja endog maa tage den under Armene.

Handelens Udvikling er saa væsentlig for Landbruget, at ingen Ven af dette kan modarbejde Handelens Interesser; men den fordærvelige uproduktive Mellemandhandel maa indskrænkes til det mindst mulige, dette ligger baade i Producentens og Konsumentens Interesse.

Møntreformen af 1873 afgiver et talende Bevis for, hvor lidt Landbrugets Interesser blive varetagne, men naar vi Landmænd tillade os at tro og udtale, hvor meget vi have tabt ved denne Reform, faa vi i Regelen et Svar, som betyder som saa: »Det forstaaer de dem aldeles ikke paa!« Vi blive henviste til de lærde og praktiske Statsøkonomer. Nu vel, lad os saa se, hvad disse Herrer sige.

Professor Scharling, som talte paa det jydsk Delegeretmøde, har den Overbevisning, at det er Mangel paa Guld, der er Skyld i de lave Varepriser, og det syntes, som om det lykkedes ham fra dette Udgangspunkt at overbevise Jyderne om, at Møntreformen var et

klogt og betimeligt Skridt, og at Landbruget intet havde tabt derved.

Paa det sjællandske Delegeretmøde talte Etatsraad Levy; han forsikrede, at der ikke var Guld-mangel, og paa denne Basis syntes han at være lige saa heldig som Professor Scharling i at overbevise Sjællænderne om, at deres Kjærlighed til Sølv var uforstaaelig. Mønt-reformen havde friet Landbruget for mange Ulykker, som ellers vilde være komne over det.

Professor Falbe-Hansen skriver: »Tabet har ramt en mindre Kreds: Landmændene. Der er skeet en Forykning af Formuen og Indtægten fra Samfunds-klassen til Samfundsklassen. Et Fald i Ejendomspriserne vil ødelægge mange Landmænd, men ikke Landbruget, det vil ikke være nogen Svækkelse af Landets Velstandskilder«.

Kandidat Schovelin skriver: »Der er skeet en mægtig Forykkelse af Ejendomsforholdene i Landbrugets Disfavør, de økonomiske Forhold mellem Samfundsklasserne have forskudt sig til Fordel for den rentenydende Kapitalist og til Ugunst for den arbejdende Jordbruger. Saa-danne Forskydninger, der ikke ere en Følge af en naturlig social Udvikling, men skyldes en tilfældig Omstændighed som Pengenes Værdiforøgelse eller Værdiforringelse, ere altid i højeste Grad uheldige, men ubetinget værst er det dog, naar de foregaa i den Retning, at det gaaer ud over det produktive Erhverv og det solide Arbejde, ud over de Klasser, der ere Debitorer, fordi de forøge Produktions-evnen, forbedre Jorden og forbedre Fremtiden.

Naar vi nu saaledes hos dem, vi skulle søge Raad og Oplysning hos, finde saa modstridende Meninger som vel muligt, er det saa forunderligt, at vi driste os til at have vor egen Mening. Jeg har aldrig sagt, at det var urigtigt af Staten, at den gik over fra Sølv til Guld, men kun hævdede, at Landbruget derved led et stort Tab, som ellers vilde være faldet paa Staten og Kapitalen og muligvis, men først langt senere, vilde have ramt os. Det erkjendes, at Staten for at undgaa Tab gik over fra Sølv

til Guld (thi der er dog vel Ingen, som vil sige, at Forandringen blev gjort for Landbrugets Skyld); den logiske Følge deraf maa jo være, at Tabet er paaført en Anden, i dette Tilfælde: »Landbruget«, og naar nu Professor Scharling udtaler om Møntreformen, at »Skatterne vare blevne 15 % tungere derved, at Priserne paa Landbrugets Frembringelser vilde have været 15 % højere i Sølv mønt«, kan det saa forundre, at den læge Mand, idet den sørgelige Virkelighed falder saa slaaende sammen med denne Udtalelse, troer paa den og fastholder den og fra denne Position kræver sin Ret til Hjælp hos Staten. — Vil denne svare: »Hvorfor gjorde du saa daarlig en Handel, at dine Afgifter ere blevne tungere, »dine Indtægter« mindre? Hvor havde du den Gang dine Mænd i Landbruget og i den lovgivende Forsamling? Ikke Æn hævede sin Røst imod denne Transaktion, derfor maa du tage Skade for Hjemgjæld!« Ja, saa er der Mening i denne cyniske Tale, men at paastaa, at Landbruget intet har tabt ved Forandringen, er mere dristigt end klogt! Tiden vil sikkert nok gjøre Forandring i Opfattelsen til Landbrugets Favør; vi maa haabe paa, at andre Mænd med lige saa megen Dygtighed i denne Sags Behandling, som Etatsraad Koch af Vemmetofte, ville stille sig ved vor Side. — Lad os ogsaa for at styrke denne Opfattelse af Situationen, som Landbrugets Talsmænd have, erindre, hvad der paa Møntkonferencen i London 1868 forudsagdes af Seyd og Wolowski: »Hvis Sølv blev detroniseret, vilde der ske en stadig Tilbagegang i alle Priser, som vilde skade den internationale Omsætning, kvæle Frihandelen og lamme Forretningsaanden; Forholdet mellem Samfundsklasserne vilde forrykkes til Fordel for de uproduktive Samfundsklasser, og en økonomisk Krise vilde indtræde, hvis Aarsager man da vilde søge alle andre Steder. De nationaløkonomiske Autoriteter ville ikke høre paa den her forudsagte Aarsag, men ville først give Strikerne, derefter Overproduk-

tionen og til sidst alt Andet Skylden«. Dette forudsagdes 1868; det har slaaet til saa sørgelig, saa sandt, som det vel er muligt. Er det egentlig ikke herefter let forklarligt, hvorfor Landbruget troer paa Møntreformens ødelæggende Virkninger, at vore Statsøkonomer let modsig sig selv og maa søge vide omkring for at hente Beviserne for deres Paastande, endog lejlighedsvis maa tage Laxens og Vinens Virkninger med i Beregningen. — For Forstaaelsen af Spørgsmaalet maa vi stille os klart, at Landbruget, som det »producerende«, altid maa have den største Interesse i, at Pengenes Værdi er lav, idet det sælger for 4 à 5 Gange saa meget, som det køber for.

Lovgivningsmagten her til Lands er altid gaaet ud paa at beskytte Kapitalen, »det opsparede Arbejde«; men da dette skeer paa det arbejdende Samfunds Bekostning og som Følge deraf gaaer ud over det arbejdende Jordbrug, er det ganske naturligt, at Rentefoden føles trykkende og ansees for at være for høj. Herpaa kunde Staten virke korrigerende, dels ved at konvertere sine Laan til billigere Renter, dels ved at lægge en høj Skat paa fremmede Statspapirer. Ved Konverteringen mener jeg selvfølgelig, at Staten udbetaler sine Laan og udbyder nye til en lavere Rente, som Sverrig og Kjøbenhavns Kommune have gjort, og som det er skeet flere Steder i Udlandet. At Rentefoden er for høj i Forhold til Varepriserne, erkjendes jo endog af Hr. Etatsraad Levy.

Naar Landmændene tale om de daarlige Tider, er det meget almindeligt at høre den kostbare Arbejdskraft fremhævet og høre Nødvendigheden af at faa den nedsat. En Nedsættelse af Renten vilde dog være langt at foretrække; Landbruget vilde derved blive i Stand til at betale de nuværende Arbejdspriser og dog selv tjene noget derved. Landets Velstand og Produktivitet vilde stige derved. Lad os tage et Exempel: en Gaard til 20,000 Kr. Værdi forrenter aarlig 10,000 Kr. med 5 %, 1 % Afslag giver aarlig 100 Kr., et stort Beløb til Dækning af saadan en Bedrifts Arbejdsudgifter.

Diskontoen har længe staaet lavt, omkring 4%, for Tiden endog 3½—4%; Landbruget svarer i den Bank, som bærer dets Navn, 5½% i Rente, heraf gaaer ½% til tvungen Amortisation; men den føles for Tiden som en Udgift, og en bedste 1ste Prioritet i Landejendom svarer saaledes 2% mere i aarlig Rente end den laveste Diskontering. Herved maa endvidere erindres, at Landmandsbanken efter de af Staten anerkjendte Statutter er berettiget til, naar Forholdene tillade det, at tage indtil 10% i Provision af de Laan, den yder. Hvorfor, vil der maaske spørges, gaa Landmændene til Landmandsbanken og ikke til andre Instituter? Fordi det ikke er billigere andre Steder. Er Renten sat lavere, paaføres der Tab ved Kursen, og Resultatet bliver omtrent det samme. Enhver, der derfor vil se med lidt uhildet Blik paa Forholdene, maa vistnok erkjende, at Landbruget under de nuværende Forhold er berettiget til at vente, at der fra Statens Side gjøres alt for at lette det Prioritetsforrentningen.

Paa det sjællandske Delegeretmøde udtalte Professor Levy, at han ikke vidste, at der fra Nationalbankens Side var bleven gjort Forskjel paa Landmændene og Andre, naar disse opfyldte »Bankens almindelige Fordringer«; dette forholder sig fuldstændig rigtig, kun er der den Forskjel, at Landmændene ikke kunne opfylde de almindelige Regler, som Banken stiller til den Laansøgende. Landmændene ere satte udenfor de almindelige Regler. Thi 2 Landmænd kunne ikke faa Laan i Nationalbanken, de være saa solide, som de være ville; for at opnaa dette maa de have en Kjøbstadborger med.

Naar der tales saa meget om og bebrejdes Landbruget, at Prioriteterne ere stegne saa stærkt i de sidste Aar, hvilket forøvrigt er en Følge af det nyere Driftssystem, vilde det være overordentlig interessant og belærende samtidig at faa at vide, hvor meget det har kostet Landbrugerne at faa disse Laan. Det vil da vise sig, at Landbruget har maattet betale en umaadelig stor Sum i Provision,

Kurstab. Afgift til Staten o. s. v.; Kapitalen har paa Forhaand taget sin store Fortjeneste derfor. En altfor stor Procentdel af Laanet, som Landbruget har forskrevet sig for, er slet ikke kommet det til Gode.

Naar Professor Falbe-Hansen og flere med ham have sagt: »Lad kun Landmændene gaa i Stykker; det skader ikke Landbruget, Landets Velstandskilde«, saa er det ret glædeligt at se den Forbindelse, der her gjøres med »Landbruget og Landets Velstand«; men en saadan Udtalelse røber Mangel paa praktisk Kjendskab til Forholdene; thi blive Landbrugerne nødte til at gaa fra Hus og Hjem, ville Ejendommene, inden dette skeer, være saa ødelagte og medtagne, at Landbrugets Produktionsevne og derigjennem hele Landets, vil være svækket for lange Tider. Det koster store Summer at faa Besætningen, Jorden, Inventariet og Bygningerne i Drift og Orden; den store Kapital, som er anbragt heri, vil lidt efter lidt blive trukken ud af Bedriften, inden den afleveres. Jorden er kommen ud af Drift, og selv om Ejendommen under saadanne Forhold sælges billig, er dette mere tilsyneladende end virkeligt. I alt Fald er Ejendommens Produktionsevne mindsket for mange Aar, et Tab, der atter hurtig vilde indvirke paa Staten, om Ulykken ramte Landbruget som Helhed.

Kandidat Schovelin har et sundere Blik paa Forholdene, naar han udtaler: »Den store producerende, arbejdende Mængde er Statens Kjerne, og at den har det godt, har langt mere at betyde, end om Rentiererne lede et Tab ved den lave Rente. Større Udgifter og stedse synkende Indtægter medføre en uholdbar Situation — heri ligger Forklaringen af Agerbrugets Tab!« og jeg vil tilføje: Hvilken Virksomhed kan i Længden bestaa under saadanne Forhold? Hvilken Stat, som hviler paa et saadant Grundlag?

Hvis der derimod blev oprettet en Kreditanstalt med Statsgaranti og Kontrol i Lighed med den alt eksisterende Husmandskreditforening, og det blev paabudt alle offentlige Statsinstitutioner at anlægge deres Penge deri, vilde Land-

bruget kunne faa sine Penge billigere. For Tiden staaer Husmandskreditforeningens Obligationer noteret 7 % højere end de større Kreditforeningers; Grunden hertil er udelukkende Statsgarantien.

Man møder let Uvillie ved at tale om Statsgarantien; jeg anseer den for mere formel end reel, thi Staten vilde sikkert aldrig tabe ved denne Garanti; men Landbruget vilde vinde meget, overordentlig meget.

Naar Tiderne blive slemme og alvorlige, hvad har saa Staten at holde sig til? Kapitalen skal nok hytte sig, Handel og Industri byde ingen Sikkerhed; ja, saa har Staten kun Danmarks Jord at holde sig til.

Den Gang vi havde Statsbankerotten, hvem var det da, der maatte støtte Staten? Hvem var det da, der blev belagt med Bankhæftelserne? Nationalbanken kan ikke lide at blive mindet herom, men Landmændene ere berettigede til at henvise til denne historiske Kjendsgjerning. Vi komme nu og anmode om, at Staten vil gjøre noget lignende for os. Er det i Grunden saa saare urimeligt?

Den Betydning, et saadant Institut vilde have for hele det arbejdende Jordbrug, er saa stor og let forstaaelig, at jeg ikke behøver at udvikle det yderligere her. Resultatet vilde blive, at Landbruget kom til at svare adskillige Millioner mindre i aarlig Rente. Hvis Modstandere af Forslaget ville henvise til, at Kapitalen let blev bange og trak sig tilbage, saa vil jeg gjerne spørge: hvorhen? Intetsteds i Europa med ordnede Samfundsforhold er Renten saa høj som i Danmark. I Tyskland er den 1 à 1½ % lavere, i England 2—3 %. 1 Procents Nedsættelse af Prioritetsrenten vil i Danmark for Landbrugets Vedkommende give en Lettelse af ca. 14 Millioner Kroner aarlig, der næsten udelukkende vilde komme det arbejdende Jordbrug til Gode. Vil Landmanden nu have et fast uopsigeligt Laan, kan han under almindelige Forhold ikke faa dette under 5 % p. A., oftest maa han give mere.

Toldsatserne burde helt omændres, ikke i Retning af Beskyttelse, tværtimod, den eneste Beskyttelse, som

Landbruget har, Ostetolden, maa gjerne hæves tilligemed Tolden paa Jern, Kul, Tømmer, Træ og Salt; dette vilde i første Række gavne Industrien, i anden Landbruget. Den Tanke at forhøje Skatten paa Luxusartikler, f. Ex. Vin, Brændevin, Tobak, Cigarer, Silketøj, Legetøj og Geværer og optage nye Skatteobjekter, som bajersk Øl og Hunde, og anvende det indkomne Beløb til en Udførselspræmie for forædlede Landbrugsprodukter, har for Landbruget noget overordentlig Tiltalende ved sig.

Staten kom derved til at virke opdragende og hjælpende paa den flittige, dygtige og driftige Mand og til at støtte det solide Arbejde. Den, der vil leve tarvelig, sparsommelig og nøjsomt, kunde unddrage sig Skat; Den, der vilde leve i Luxus, kom til at betale derfor, og det Væsentligste vilde være, at Landets Jord vilde stige i Kraft og Produktionsevne, og det blev lettere for Landbruget at gjøre Frontforandringen fra Kornavl til dyriske Produkter fuldt ud, hvorved Udviklingen vilde komme ind i et sundt og solidt Spor.

For Statens Midler burde der oprettes Stationer for Fodrings- og Gjødningsforsøg; den Famlen, der nu er paa saa mange Omraader, koster Landmændene og derigjennem Landet mange Gange mere, end disse Stationers Drift vilde beløbe sig til. Den Begyndelse, der hermed er gjort paa Forsøgslaboratoriet, er god og lovende, men der burde stilles langt større Pengemidler til Raadighed.

Kontrolanstalter for Frø, Gjødning og Foderstoffer burde Staten ogsaa tage sig af; disse Penge vilde være godt udgivne, saa længe vi vide, at der i Udlandet er en hel Mølleindustri, der formaler Hvedehalm til at blandes i Klid, og Fabrikker, der lave farvede Sandkorn til at indblande i Kløverfrøet. Bliver det ved, som det er begyndt, hvorledes gaaer det da med vort gode danske Smør lige overfor den uden- og indenlandske Butterine. Her bør Lovgivningsmagten træde beskyttende til, inden det er for silde. Kan det forbydes at brænde Brændevin, maa det ogsaa kunne forbydes at lave Butterine.

Plantningssagen, Landmandens gode Ven, burde fremmes mere kraftig ved Statens Hjælp.

Vi skyldte det kgl. Landhusholdningsselskab Tak, fordi det for 22 Aar siden anviste Vejen ved at aabne den direkte Dampskibsforbindelse med England; men — Forholdene lade nu meget, saare meget tilbage at ønske for Transportmidlernes Vedkommende. Vi maa have baade en billigere og jævnligere Forbindelse med England; jeg er af dem, der mene, at i et Land som Danmark maa hele Kommunikationen være ordnet efter Landbrugets Tarv.

Hvorfor faa vi ikke Hirtshals Havn? — Vi blive henviste til Esbjerg, hvorved den kostbare og i en Snevinter upaalidelige Jernbanetur igjennem Jylland er meget uheldig. Naar Frederikshavns Havn en Gang bliver færdig, vil der af dens Yderhavn paa 72 Tdr. Land aldrig blive belagt mere end $\frac{1}{3}$, og desuden fryser den til, naar Vinteren bliver stræng. Hirtshals vilde derimod holde sig isfri og direkte gavne hele Nordjylland. I 4 Aar har nu den lille Stenmole ved Hirtshals, som ligger lige ud i Havet, modstaaet Stormen og Bølgerne; det maa være et Bevis for, at dèr kan bygges en Havn.

Oplysningen maa fremmes mere, og Undervisningsanstalter for Landbruget maa skjænktes en større Opmærksomhed.

Vor Landbrugspresse er dygtig og saglig, men arbejder ikke meget med de sociale landøkonomiske Spørgsmaal, hvorfor den ikke kan skabe en offentlig Mening. Et Blad, som med Rette bærer sit Navn, har i den Retning megen Fortjeneste; men desværre er det ofte for hensynsløst i sin Kritik og gjør derved mindre Nytte, end det ellers kunde gjøre. Landbrugerne burde være sig bevidst, at de ved at støtte deres Presse baade aandelig og materielt ville gavne sig selv meget og derigjennem oparbejde den offentlige Mening.

Vandrelærer-Virksomheden burde udvikles til, at der holdtes Foredrag i hver Skole paa Landet. Den Trang og Lyst til Viden, der er til Stede blandt vor Al-

mueungdom, burde imødekommes. Gjælder det gamle Ord: »Kundskab er Magt« noget Sted, saa gjælder det i Landbruget. Det er en af Grundene til, at det staaer saa hjælpeløst nu og har saa lidt Forstaaelse af sine egne Interesser.

Under de nuværende Forhold ligger det nær at henvise Landbruget til et kraftigt og virksomt Foreningsliv for derigjennem at udfolde den Magt og Indflydelse, som ifølge Forholdenes Natur tilkommer det, hvorved det bliver Landbruget muligt selv at varetage sine Interesser. »Dette er allerede skeet«, vil der maaske blive svaret, og der vil vel endog blive henpeget paa de betydelige Resultater, der alt foreligge af Foreningsvirksomheden.

Ja, Ingen kan mere end jeg værdsætte den Betydning, et udviklet Foreningsliv kan have for Landbruget; men skal dette fortsættes, som det er begyndt, vil det ikke vare ret længe, inden vi have landøkonomiske Foreninger uden landøkonomiske Formaal.

Hvor der er Liv, Udvikling og Fremskridt, maa der ogsaa være Brydninger. Ja, ganske vist! Vi se det paa det religiøse Omraade; der opløses og hensynger gamle Menigheder, nye og kraftige opstaa ved Siden af. Noget Lignende skeer i vore Landboforeninger; men desværre er det ikke her Interessen for Landbruget, som volder Splid og Uenighed og ødelægger Samarbejdet. Det er andre, det arbejdende Jordbrug uvedkommende Interesser, som her gjøre sig gjældende.

Enhver sand og ærlig Ven af vort Landbrug kan kun med Sorg og Mishag se, at denne Udvikling griber mere og mere om sig. Det bliver nødvendigt at raabe højt og alvorlig »Vagt i Gevær!« for Landbrugets Sag, for at skjærme det imod den Svindsot, der er ved at bemægtige sig det, og for at samle alle gode Venner om dets Fane.

Landbruget staaer saaledes nu paa Skillevejen mellem Liv og Død; lader det sig langsomt opluge af Politikken, vil det som alt Andet forsvinde i den politiske Malstrøm, blive ødelagt af den alt fortærende, oprivende, politiske

Kamp, og inden det ret mærker det, har den økonomiske Ruin naaet det, og da er Alt tabt.

Men det arbejdende Jordbrug rummer de største, de stærkeste og de mægtigste Interesser i vort Folk, saa det, ledet og organiseret, maa kunne gjøre sig til Herre over Situationen til Held for sig selv og til Lykke for hele Landet.

Landbruget maa frigjøre sig og til den Ende gennem sine Landboforeninger formulere og stille sine Krav til Lovgivningsmagten i det kommende Efteraar. Det maa fremkomme med et bestemt Program, derunder indbefattet hvad der er nødvendigt for en rolig og sikker fremtidig Udvikling; som saadant vil jeg foreløbig foreslaa: 1) En Landbrugsminister. 2) En Kreditanstalt for hele Landet med lav Rente og Statsgaranti. 3) En Toldlov, ændret med Landbrugets Tarv for Øje og med Beskatning af alle Luxusartikler. 4) Stempelskattens og Procentafgiftens Ophævelse. 5) En billigere og efter Landbrugets Tarv indrettet Transport til Lands og til Vands. 6) Foranstaltninger til Fremme af Kundskab og Oplysning blandt de unge Landmænd. 7) Større aarlige Tilskud til Landboforeningsvirksomheden. 8) Lettelse af de kommunale Byrder ved Statshjælp.

»Alt dette kan være meget godt,« vil der maaske blive svaret mig, »men saa længe vi leve under de nuværende politiske Forhold, kan der intet udrettes.« Landbruget skal netop vise sin Styrke og Betydning ved at sprænge den politiske Jernring, der knuger og trykker al Udvikling. Det kan ikke forandre Styrkeforholdet imellem Partierne; men ved at forlange dets Interesser fremmede til Gavn for hele Folket og hele Landet, uden politiske Hensyn, ville vi om fornødent gjøres gennem Landboforeningerne, der da maa blive Bærere af Bevægelsen, kunne fremtvinge Folkerepræsentanter, som ville gjøre Landbrugets Program til deres.

Oprulles et klart og tydeligt Billede af, hvilken